

วารสารนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT LAW JOURNAL

ชื่อเรื่อง: มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนพิการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561

ชื่อผู้แต่ง: เจษฎา ทองขาว

การอ้างอิงที่แนะนำ: เจษฎา ทองขาว, “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนพิการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปีที่ 49, ฉบับที่ 3, 564 (2563)

ผู้สนับสนุนหลัก

**SATYAPON
& PARTNERS**
THAILAND Intellectual Property Law Firm

Tax and Legal Counsellors

Seri Manop & Doyle

SAIJO DENKI

ผู้ให้บริการด้านวิศวกรรมเครื่องกลและพลังงาน

ผู้สนับสนุนร่วม

วิญญูชน

CSBC
LAW OFFICES
www.csbc.law

โครงการวารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 02 613 2169 อีเมล tu.lawjournal@tu.ac.th

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนพิการ
ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย
การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561*

Legal Measures Regarding the Rights of Persons
with Disabilities to Participate in Election under
the Organic Act on the Election of Members of the
House of the Representatives B.E. 2561 (2018)

เจษฎา ทองขาว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Jesada Thongkaow

Assistant Professor at Faculty of law, Thaksin University

วันที่รับบทความ 16 เมษายน 2563; วันที่แก้ไขบทความ 5 พฤษภาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ 25 พฤษภาคม 2563

บทคัดย่อ

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่สำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงเจตจำนงร่วมกันของประชาชนเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้แทนตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายได้บัญญัติไว้ การเลือกตั้งนั้นจะต้องเป็นตามหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องทำให้พลเมืองทุกคนรวมถึงคนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้อย่างเสมอภาค มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐจะต้อง

* บทความนี้สรุปและเรียบเรียงมาจากรายงานวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนพิการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิอันเฟรล (ANFREIL) (กรกฎาคม 2562).

ดำเนินการเพื่อขจัดอุปสรรคบางประการที่อาจทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิดังกล่าวได้ เช่นเดียวกับคนทั่วไป

จากการศึกษาพบว่าแม้ปัจจุบันพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 จะได้มีการบัญญัติรับรองให้มีการอำนวยความสะดวกหรือจัดให้ความช่วยเหลือสำหรับการออกเสียงลงคะแนนให้แก่คนพิการไว้ก็ตาม อย่างไรก็ตาม มาตรการที่จะทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้อย่างแท้จริงนั้น จะต้องมีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ให้ความสอดคล้องกับหลักการที่ได้มีการรับรองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเป็นภาคีสมาชิก กล่าวคือ จะต้องมีการมาตรการเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งตั้งแต่ช่วงเวลาก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง ในวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และหลังจากออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ซึ่งหากพิจารณาจากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 จะเห็นได้ว่ากฎหมายฉบับนี้มิได้มีมาตรการในการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งในช่วงก่อนการเลือกตั้งและหลังจากการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง คงมุ่งเน้นแต่เฉพาะการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งในระหว่างการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตามมาตรา 92 เท่านั้น และแม้จะมีมาตรการดังกล่าวก็ตามแต่จากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 ที่ผ่านมาก็ยังคงมีอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้คนพิการจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ให้ความครอบคลุมถึงสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการในทุกมิติ

คำสำคัญ: เลือกตั้ง คนพิการ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

Abstract

Election is a significant process of democracy not only demonstrating that the absolute ownership of the sovereignty belongs to the people but also indicating the intention of the citizens in order to obtaining their representatives under the provisions in the Constitution and other relevant laws. The election is required to follow its fundamentals elements. Consequently, it is necessary for the government to encourage all kinds of the citizens, including the disabled, to enjoy their rights of participating in election equally. In order to achieve this matter, some legal measures must be promoted by the government to eradicate some obstacles affecting the disabled from participating in the election.

According to the studies, we found that the Organic Act on the Election of Members of the House of the Representatives B.E.2561 (2018) acknowledged some facilities or provided some assistances in voting for the disabled. However, in order to

encourage the disabled to truly access their rights of election, the government is required some more measures that correspond to the principles in the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) ratified by Thailand since 2008. These measures must cover any periods in election; namely before voting date, on voting date and after voting date. Nonetheless the section 92 of the Organic Act on the Election of Members of the House of the Representatives B.E.2561 (2018) provide supports the disabled only on voting date but nothing before and after. Moreover, even there are such measures in the national election held on March 24, 2019, there are still some factual obstacles and problems affecting the disabled people to enjoy their rights of election. Therefore, there is necessity to amend the Organic Act on the Election of Members of the House of the Representatives B.E.2561 (2018) in order to encourage the right of disabled in every periods of election.

Keywords: Election, Persons with disabilities, the Organic Act on the Election of Members of the House of the Representatives

1. บทนำ

สิทธิเลือกตั้งเป็นสิทธิพลเมืองขั้นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปทั้งในปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รวมทั้งรัฐธรรมนูญของแต่ละรัฐ เนื่องจากการเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการแสดงเจตจำนงของประชาชนผ่านการเลือกผู้แทนเพื่อเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเอง ซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา หลังจากที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองจนนำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ประเทศไทยตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่ปราศจากการเลือกตั้งเรื่อยมา จนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และมีการกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปในวันที่ 24 มีนาคม 2562 จึงทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและให้ความสนใจต่อการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามพบว่ามีบุคคลบางกลุ่มที่ยังมีอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งเนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการโดยเฉพาะ “คนพิการ” ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกายหรือจิตใจ ซึ่งจากข้อมูลของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์พบว่าในการเลือกตั้งครั้งดังกล่าวมีคนพิการที่มีสิทธิเลือกตั้งมากถึง 1,834,808 คน¹ จากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศทั้งหมดจำนวน 51,419,975 คน² ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 3.56 ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดของทั้งประเทศ โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งของไทยฉบับปัจจุบันได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการไว้ในมาตรา 92 ดังนี้

มาตรา 92 บัญญัติว่า “เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ ในการออกเสียงลงคะแนน ให้คณะกรรมการหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการมอบหมายจัดให้มีการอำนวยความสะดวกสำหรับการออกเสียงลงคะแนนของบุคคลดังกล่าวไว้เป็นพิเศษ หรือจัดให้มีการช่วยเหลือ ในการออกเสียงลงคะแนนภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง ในการให้ความช่วยเหลือดังกล่าว ต้องให้บุคคลนั้นได้ออกเสียงลงคะแนนด้วยตนเองตามเจตนาของบุคคลนั้น เว้นแต่ลักษณะทางกายภาพทำให้คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุไม่สามารถทำเครื่องหมายลงในบัตรเลือกตั้งได้ ให้บุคคลอื่นหรือกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งเป็นผู้กระทำการแทน โดยความยินยอมและเป็นไปตามเจตนาของคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุนั้น ทั้งนี้ ให้ถือเป็นการออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

¹ กองบรรณาธิการ thisABLE.me, “พม.แจงสถานที่เลือกตั้งคนพิการ-ผู้สูงอายุและใช้สิทธิยื่นเลือกตั้งล่วงหน้าได้ถึง 19 ก.พ.,” thisABLE.me, (11 กุมภาพันธ์ 2562) สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2562, จาก <https://thisable.me/content/2019/02/504>.

² ธนกร วงษ์ปัญญา, “ตัวเลขผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 2562 ชี้ชะตา 24 มีนาคม เทคะแนนให้ใคร,” The Standard (19 มีนาคม 2562) สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2562, จาก <https://thestandard.co/thailandelection2562-voter-number/>.

ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นสมควร อาจกำหนดให้มีการจัดที่เลือกตั้งสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ เป็นกรณีพิเศษ โดยจัดให้บุคคลนั้นได้ลงทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ สถานที่ดังกล่าว และเมื่อได้ลงทะเบียนแล้ว ให้หมดสิทธิเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน

การอำนวยความสะดวกตามวรรคหนึ่ง การจัดที่เลือกตั้งและการลงทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด การลงทะเบียนดังกล่าว ให้เป็นไปตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งต้องคำนึงถึงความสะดวกของผู้ลงทะเบียนด้วย”

จากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นว่า พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ได้มีการบัญญัติให้มีการอำนวยความสะดวกสำหรับการออกเสียงลงคะแนนและให้มีการช่วยเหลือในการออกเสียงลงคะแนนที่เหมาะสมสำหรับคนพิการ ว่าเป็นการเฉพาะ ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ข้อ 29 ว่าด้วยสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเรื่องสาธารณะ แต่อย่างไรก็ดีการที่จะทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้อย่างแท้จริงนั้นจะต้องพิจารณาถึงหลักการในข้ออื่น ๆ ที่ได้มีการรับรองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการด้วย โดยจะต้องมีการคำนึงถึงสิทธิของคนพิการตั้งแต่ก่อนมีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ระหว่างการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และภายหลังจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

บทความนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงอุปสรรคทางกฎหมายที่ทำให้คนพิการในประเทศไทยยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป รวมถึงมาตรการทางกฎหมายที่จะทำให้คนพิการในประเทศไทยสามารถที่จะเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งที่มีความสอดคล้องกับหลักการที่สำคัญที่ได้มีการรับรองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดา เพื่อให้เห็นถึงแนวทางในการจัดการเลือกตั้งที่คำนึงถึงสิทธิของคนพิการ อันจะนำไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นต่อไป

2. ข้อความคิดเกี่ยวกับสิทธิเลือกตั้งของคนพิการ

ในการศึกษาถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการนั้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง และแนวคิดที่เกี่ยวกับสิทธิของคนพิการ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

2.1 หลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง เป็นกระบวนการในการให้ได้ว่าซึ่งตัวแทนประชาชนโดยให้ประชาชนผู้เลือกตั้ง (voters) ใช้ดุลยพินิจเลือกตัวแทนของตนจากบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งที่หลากหลาย (candidates)

เพื่อให้ได้รับเลือกไปดำรงตำแหน่งและหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งแทนประชาชน³ โดยปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 21 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 25 ดังนี้

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) ค.ศ. 1948 ซึ่งเป็นตราสารที่เป็นข้อตกลงเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชนของรัฐต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศได้บัญญัติรับรองว่าสิทธิเลือกตั้งเป็นสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่สะท้อนถึงอำนาจในการปกครองประเทศไว้ ดังนี้

(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศโดยตรง หรือผ่านทางผู้แทนซึ่งได้รับเลือกตั้งโดยอิสระ

(2) ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงการบริการสาธารณะในประเทศของตนอย่างเสมอภาค

(3) เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นพื้นฐานแห่งอำนาจการปกครอง ทั้งนี้เจตจำนงจะต้องแสดงออกทางการเมืองเลือกตั้งตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริง ซึ่งต้องเป็นการออกเสียงอย่างทั่วถึงและเสมอภาค และต้องเป็นการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระในทำนองเดียวกัน”⁴

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) ค.ศ. 1966 ซึ่งประเทศไทยได้ภาคยานุวัติเข้าเป็นภาคีสมาชิกเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539 และมีผลใช้บังคับกับประเทศไทยเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2540 ได้รับรองสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่สะท้อนถึงหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง ดังนี้

“พลเมืองทุกคนย่อมมีสิทธิและโอกาส โดยปราศจากความแตกต่างดังกล่าวไว้ในข้อบทที่ 2 และโดยปราศจากข้อจำกัดอันไม่สมควร

(เอ) ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารรัฐกิจโดยตรง หรือผ่านทางผู้แทนซึ่งได้รับเลือกมาอย่างเสรี

(บี) ในการที่จะออกเสียงหรือได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งอันแท้จริงตามวาระ ซึ่งมีการออกเสียงโดยทั่วไปและเสมอภาค และโดยการลงคะแนนลับเพื่อประกันการแสดงเจตนาโดยเสรีของผู้เลือก

(ซี) ในการที่จะเข้าถึงการบริการสาธารณะในประเทศของตน ตามหลักเกณฑ์ทั่วไปแห่งความเสมอภาค”⁵

สำหรับหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้งนั้นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Committee) ได้เคยอธิบายถึงประเด็นนี้ไว้ว่า การเลือกตั้งจะต้องจัดขึ้นภายใต้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไป (Universal Suffrage) กล่าวคือ โดยหลักแล้วสิทธิเลือกตั้งนั้นเป็นสิทธิของพลเมืองทุกคนดังนั้น รัฐจึงไม่สามารถนำเอาเหตุผลของความแตกต่างใด ๆ เช่น เพศ ความบกพร่องทางด้านร่างกาย ความพิการ เผ่าพันธุ์ ชาติพันธุ์ ศาสนา สถานะการศึกษา รายได้ ฯลฯ

³ คณะกรรมการการเลือกตั้ง, บันทึกการเรียนรู้ประชาธิปไตยและการเรียนรู้, (กรุงเทพ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, มปป.), น.36.

⁴ Universal Declaration of Human Rights, art.21.

⁵ International Covenant on Civil and Political Rights, art.25.

มาเป็นข้อจำกัดสิทธิเลือกตั้งของพลเมืองของรัฐได้⁶ อีกทั้งจะต้องทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้อย่างเท่าเทียมกัน เช่น การอำนวยความสะดวกหรือให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การจัดทำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งเป็นภาษาพื้นเมืองหรือภาษาอื่นเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มที่เป็นพลเมืองของรัฐได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง⁷ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม องค์กรของรัฐอาจใช้หลักเกณฑ์พิเศษบางประการซึ่งเป็นที่ยอมรับเป็นการทั่วไปเพื่อจำกัดสิทธิการเลือกตั้งของบุคคลบางประเภทได้ เช่น ความบกพร่องทางด้านอายุ ความบกพร่องทางด้านจิตใจ⁸ นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงหลักการเลือกตั้งโดยเสมอภาค (Equal Suffrage) โดยจะต้องทำให้คะแนนเสียงเลือกตั้งทุกคะแนนเสียงมีคุณค่าเท่ากันบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันโดยปราศจากเหตุผลโต้แย้งใด ๆ⁹ และจะต้องเป็นการเลือกตั้งโดยการลงคะแนนลับ (Secret Voting or Secret Ballot) ซึ่งจะมีเพียงผู้ลงคะแนนเสียงเท่านั้นที่ล่วงรู้ว่าจะลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งครั้งนั้นเช่นไร เพื่อเป็นหลักประกันว่าการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งดังกล่าวเป็นไปโดยอิสระ (Free Election) ปราศจากการคุกคาม การบังคับ การครอบงำ การกดดันจากอิทธิพล หรือเหตุอื่นใด¹⁰ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นผู้พิการหรือผู้สูงอายุซึ่งไม่สามารถลงคะแนนเสียงด้วยตนเองได้ กฎหมายอาจเปิดโอกาสให้บุคคลอื่น เช่น ญาติของบุคคลดังกล่าว หรือเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งสามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนบุคคลดังกล่าวได้ภายใต้ความยินยอมที่เป็นไปตามเจตจำนงของผู้พิการหรือผู้สูงอายุ และผู้ที่ลงคะแนนเสียงแทนบุคคลดังกล่าวจะต้องปกปิดเจตจำนงของผู้พิการหรือผู้สูงอายุให้เป็นความลับอย่างแท้จริง และเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปด้วยความยุติธรรม (Genuine Election) รัฐจะต้องเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งได้แข่งขันกันอย่างเสรีภายใต้กติกาที่เป็นธรรมตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย¹¹ และจะต้องมีบุคคลหรือองค์กรที่มีความเป็นกลาง เป็นอิสระ ปราศจากอคติ และเป็นที่ไว้วางใจจากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเลือกตั้งให้เป็นไปตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้อย่างเคร่งครัดเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นที่น่าเชื่อถือ เปิดโอกาสให้พรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งคัดค้านการเลือกตั้ง

⁶ General Comment No.25: The Right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service, art. 25, para.10.

⁷ General Comment No.25: The Right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service, art.25, paras.11, 12 and 20.

⁸ General Comment No.25: The Right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service, art.25, paras.4 and 10.

⁹ General Comment No.25: The Right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service, Art.25, para.21.

¹⁰ General Comment No.25: The Right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service, art.25, paras.11 and 19.

¹¹ General Comment No.25: The Right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service, art.25, para.19.

ดังกล่าวได้¹² และเพื่อเป็นหลักประกันว่าอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงในการปกครองประเทศเป็นอำนาจของประชาชน รัฐจะต้องคำนึงถึงหลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา (Periodic Election) โดยจะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นเป็นระยะ ๆ¹³ ตามกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของผู้แทน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของคนพิการ

2.2.1 ความหมายและการแบ่งประเภทคนพิการ

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities : CRPD) ได้ให้นิยามคำว่า “คนพิการ” ไว้ว่า คนพิการ หมายความว่า บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา หรือทางประสาทสัมผัสในระยะยาว ซึ่งเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับอุปสรรคนานัปการ จะกีดขวางการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น¹⁴

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ได้ให้ความหมายของคนพิการไว้ว่า “คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด¹⁵

จากนิยามดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าความพิการนั้นเป็นข้อบกพร่องของบุคคล ซึ่งอาจเป็นความบกพร่องอันเกิดจากการสูญเสียหรือความผิดปกติทางด้านร่างกายหรือจิตใจ เช่น ตาบอด หูหนวก และส่งผลให้บุคคลนั้นมีข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมบางอย่าง (Activity limitation) กล่าวคือ มีความยากลำบากในการกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อเทียบกับคนทั่วไปที่มีสุขภาพปกติ เช่น การมองเห็น การได้ยิน นอกจากนี้ข้อบกพร่องดังกล่าวยังส่งผลไปถึงข้อจำกัดในการมีส่วนร่วม (Participation restriction) ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมบางประการในทางสังคม เช่น การประกอบอาชีพ การเดินทาง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง¹⁶

¹² General Comment No.25: The Right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service, art.25, para.19.

¹³ General Comment No.25: The Right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service, art.25, para.9.

¹⁴ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.1.

¹⁵ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550, มาตรา 4.

¹⁶ World Health Organization, *World Report on Disability*, (Malta: World Health Organization, 2011), p.5.

สำหรับประเภทของความพิการนั้นประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ ได้กำหนดความพิการไว้ 7 ประเภท ประกอบด้วย ความพิการทางการเห็น ได้แก่ ตาบอด หรือตามองเห็นเลือนราง, ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ได้แก่ หูหนวกและหูตึง หรือความพิการทางการสื่อความหมาย, ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย, ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม, ความพิการทางสติปัญญา, ความพิการทางการเรียนรู้ และความพิการทางออทิสติก ซึ่งเมื่อพิจารณาจากประเภทของความพิการดังกล่าวอาจแบ่งประเภทของความพิการได้กว้าง ๆ 2 ประเภท ได้แก่ ความพิการที่มองเห็นได้ในเชิงประจักษ์ และความพิการที่ไม่สามารถมองเห็นได้ในเชิงประจักษ์ จากการศึกษาพบว่าผู้ที่มีความพิการในเชิงประจักษ์จะมีอุปสรรคหรือข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งด้วยเหตุเพราะมีข้อจำกัดทางด้านร่างกายซึ่งสามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการ

ประเภทความพิการ	ก่อนเลือกตั้ง	ขณะลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง	หลังการเลือกตั้ง
พิการทางการเห็น	- การเข้าถึงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเลือกตั้ง โดย การอ่าน ทั้งในรูปแบบของเอกสารสิ่งพิมพ์ และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ - การกรอกข้อมูลในการลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้ง	- ไม่สามารถอ่านรายละเอียดที่ปรากฏในบัตรเลือกตั้งได้ - ไม่สามารถลงคะแนนเสียงโดยการกาบัตรเลือกตั้งให้ตรงกับช่องที่ต้องการเลือกได้	- ข้อจำกัดในการรับทราบข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการนับคะแนนและการรายงานผลการเลือกตั้งทั้งในรูปแบบของเอกสารสิ่งพิมพ์ และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์
พิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย	- การเข้าถึงข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเลือกตั้ง นโยบายของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยการฟัง - เนื่องจากภาษามือมีหลายรูปแบบจึงทำให้คนหูหนวกบางรายไม่เข้าใจภาษามือ¹⁷ - คนพิการบางรายไม่สามารถอ่านออกและเขียน	- การสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้ง - คนพิการบางรายสื่อสารได้แต่เฉพาะภาษามือ ไม่สามารถอ่านออกและเขียนได้ อาจไม่เข้าใจวิธีการในการลงคะแนนเสียงในบัตรเลือกตั้ง	- ข้อจำกัดในการรับทราบข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการนับคะแนนและการรายงานผลการเลือกตั้งทั้งในรูปแบบของการฟัง

¹⁷ ราชฎี บุญญา, “ภาษามือ : ภาษาของคนหูหนวก,” *วารสารวิทยาลัยราชสุดา*, ปีที่ 4, ฉบับที่ 1, 77, น.80-84 (2551).

ประเภทความพิการ	ก่อนเลือกตั้ง	ขณะลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง	หลังการเลือกตั้ง
	ได้ จึงทำให้ไม่สามารถอ่านเอกสารหรืออ่านคำบรรยายแทนเสียงได้		
พิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย	- การเข้าถึงสถานที่ที่ปิดประกาศประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง - การกรอกข้อมูลเกี่ยวกับการลงทะเบียนเลือกตั้งล่วงหน้า	- สถานที่ในการจัดหน่วยเลือกตั้งอาจอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้ง เช่น ตั้งอยู่ในสถานที่ที่มีขั้นบันได พื้นผิวทางสัญจรไปมาขรุขระ ระยะห่างระหว่างคูหาเลือกตั้ง ความสูงของโต๊ะที่ใช้ในการทำเครื่องหมายลงในบัตรเลือกตั้ง - การทำเครื่องหมายลงในบัตรเลือกตั้ง เช่น ไม่สามารถทำเครื่องหมายกากบาทให้ตรงกับช่องที่ต้องการลงคะแนนเสียงได้	- การกรอกข้อมูลเกี่ยวกับการคัดค้านผลการเลือกตั้ง

2.2.2 สิทธิของคนพิการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการเป็นตราสารระหว่างประเทศฉบับแรกที่ทำให้การรับรองหลักประกันสิทธิให้แก่คนพิการไว้เป็นการเฉพาะ โดยในอารัมภบทของอนุสัญญานี้ได้บัญญัติถึงสิทธิของคนพิการให้มีความครอบคลุมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชนทั้งสิทธิพลเมืองและการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้รัฐภาคีมีพันธกรณีที่จะต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิให้แก่คนพิการโดยห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติทั้งปวงเพราะเหตุแห่งความพิการ และประกันให้คนพิการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพและเท่าเทียมกับคนทั่วไป¹⁸ โดยคำนึงถึงหลักการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (Accessibility) โดยรัฐจะต้องจัดอุปสรรคต่าง ๆ ที่กีดกัน

¹⁸ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, arts.2 and 5.

ต่อความสามารถในการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ¹⁹ ซึ่งอาจกระทำได้โดยการปรับสภาพแวดล้อมภายใต้หลักการออกแบบที่เป็นสากล (Universal Design)²⁰ เพื่อให้คนพิการและบุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ เช่น การจัดให้มีห้องน้ำคนพิการซึ่งผู้สูงอายุหรือคนทั่วไปก็สามารถใช้บริการได้ รวมทั้งจัดให้มีเทคโนโลยีหรือสิ่งอำนวยความสะดวก (Assistive Technology) ที่มีลักษณะเฉพาะสำหรับคนพิการบางประเภท เช่น อักษรเบรลล์สำหรับคนพิการทางการเห็น หรือล่ามภาษามือสำหรับคนพิการทางการได้ยิน เป็นต้น²¹ ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้หลักการช่วยเหลือที่สมเหตุสมผล (Reasonable Accommodation) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงที่จำเป็นและเหมาะสมโดยไม่ก่อให้เกิดภาระอันหรือเกินสัดส่วน เฉพาะในกรณีที่เป็น เพื่อประกันว่าคนพิการได้อุปโภคและใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น²²

เมื่อกล่าวถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการนั้น โดยหลักแล้วสิทธิเลือกตั้งถือเป็นสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งได้มีการรับรองไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ข้อ 29 (a) ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงหลักการสำคัญที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการได้รับรองไว้จะเห็นได้ว่า การที่จะทำให้นักพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้อย่างแท้จริงนั้นจะต้องทำให้นักพิการสามารถเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิเลือกตั้งตามกฎหมาย ตั้งแต่มีการประกาศกำหนดวันเลือกตั้งอย่างเป็นทางการจนกระทั่งมีการประกาศรับรองผลการเลือกตั้งดังนี้

2.2.2.1 ช่วงเวลาก่อนการเลือกตั้ง

เมื่อมีการประกาศกำหนดวันเลือกตั้งอย่างเป็นทางการแล้วหน่วยงาน บุคคล หรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนจะต้องให้ความสำคัญกับการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งซึ่งจะต้องทำให้นักพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป เช่น การประชาสัมพันธ์ให้นักพิการทราบถึงขั้นตอนและวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง นโยบายของพรรค ภายใต้ “หลักความสามารถในการเข้าถึงได้”²³ โดยมีการดำเนินมาตรการที่เหมาะสมเพื่อทำให้มั่นใจว่าคนพิการสามารถเข้าถึงได้ในพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นทั้งในเรื่องของสภาพแวดล้อมและข้อมูลข่าวสาร²⁴ ตลอดจนช่องทางในการลงทะเบียนของคนพิการ²⁵ เช่น บริการสารสนเทศ การสื่อสาร

¹⁹ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.9 (1).

²⁰ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, arts.2 and 9 (1) (a) (b).

²¹ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.9 (2) (d) (e).

²² Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.2.

²³ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, arts.4 (1) (h) and 9 (1).

²⁴ OSCE's Office for Democratic Institutions and Human Rights, *Handbook on Observing and Promoting the Electoral Participation of Persons with Disabilities*, (Warsaw: OSCE's Office for Democratic Institutions and Human Rights), pp.32-46.

²⁵ International Foundation for Electoral Systems, *How to Include Persons with Disabilities in Election and Political Process*, (Washington D.C.: International Foundation for Electoral Systems, 2014), pp.45-46.

และบริการอื่น ๆ รวมถึงบริการอิเล็กทรอนิกส์²⁶ ที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ซึ่งจะต้องมีความหลากหลาย และตอบสนองการรับรู้ของคนพิการแต่ละประเภทได้อย่างเท่าเทียมกัน ผ่านทางสื่อประชาสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นคู่มือ สื่อวิทยุโทรทัศน์และสื่อออนไลน์โดยคำนึงถึงการศึกษา (Voter Education)²⁷ และความสามารถในการเข้าถึงของคนพิการ เช่น บริการล่ามภาษามือ บริการเสียงบรรยายภาพ ภาพสัญลักษณ์ สำหรับผู้พิการทางการได้ยิน, บริการคำบรรยายเสียง คู่มือเลือกตั้งอักษรเบรลล์ สำหรับคนพิการทางการเห็น²⁸ การจัดทำเว็บไซต์ (Website) หรือแอปพลิเคชัน (Application) ตามข้อกำหนดการทำเนื้อหาเว็บสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (Web Content Accessibility Guidelines: WCAG) ซึ่งจะต้องใช้งานได้ง่ายและมีข้อมูลสารสนเทศที่เพียงพอ รวมไปถึงการอำนวยความสะดวกในการยื่นคำร้องหรือลงทะเบียนในเรื่องที่เกี่ยวกับการใช้สิทธิเลือกตั้งผ่านช่องทางออนไลน์ โดยเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานขององค์การมาตรฐานเวิลด์ ไวด์ เว็บ (World Wide Web Consortium : W3C) นอกจากนี้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้งจะต้องมีการประสานงานกับองค์กรคนพิการ (Disabled Persons Organizations : DPOs) เพื่อเปิดโอกาสให้คนพิการแต่ละประเภทได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ แสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะที่จะนำไปใช้ในการจัดการเลือกตั้งที่เหมาะสมสำหรับคนพิการต่อไป โดยจะต้องมีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนานโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิเลือกตั้งให้แก่คนพิการ²⁹ รวมไปถึงการเก็บรวบรวมสถิติข้อมูลของคนพิการ³⁰ ที่อาศัยอยู่ในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเภทของความพิการ เพศ อายุ เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการเลือกตั้ง รวมทั้งอาจขอความช่วยเหลือทางด้านบุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อมาช่วยอำนวยความสะดวกการให้ข้อมูลแก่คนพิการ เช่น การจัดทำอักษรเบรลล์ ล่ามภาษามือ เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้นั้น คือ การจัดอบรมและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนพิการให้แก่เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งได้รับทราบ³¹ ซึ่งจะต้องมีการดำเนินการอย่างจริงจังและทั่วถึง³² ไม่ว่าจะเป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ในการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ การจัดสถานที่ที่ใช้ในการเลือกตั้งเพื่อให้คนพิการสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้ รวมไปถึงมารยาทพื้นฐานเมื่อต้องสัมผัสกับคนพิการ พร้อมทั้งจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานให้แก่บุคคลดังกล่าวได้ทำความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการฝึกอบรม นอกจากนี้ สิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลเหล่านี้สามารถปฏิบัติหน้าที่อำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

²⁶ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.9 (1) (b).

²⁷ International Foundation for Electoral Systems, *supra* note 25, p.47.

²⁸ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.21.

²⁹ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.4 (3).

³⁰ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.31.

³¹ International Foundation for Electoral Systems, *supra* note 25, p.45

³² Convention on the Rights of Persons with Disabilities, arts.4 (1) (i) and 9 (2) (C).

ให้แก่คนพิการนั้นก็คือทัศนคติในแง่บวกต่อคนพิการอันจะนำไปสู่การจัดการเลือกตั้งที่มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง

2.2.2.2 วันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ประเด็นที่สำคัญที่รัฐจะต้องคำนึงถึงในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการนั้น คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Committee on the Rights of Persons with Disabilities) ได้เคยอธิบายไว้ว่า มาตรการเหล่านี้มีเป้าหมายในการขจัดอุปสรรคขัดขวางที่ทำให้คนพิการไม่สามารถใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ให้สามารถเข้าถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในวันเลือกตั้งได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปซึ่งจะต้องเป็นไปตามหลักความสามารถในการเข้าถึง หลักการออกแบบที่เป็นสากล และหลักความเท่าเทียมกันและการไม่เลือกปฏิบัติ³³ โดยจะต้องให้ความสำคัญตั้งแต่ในเรื่องของสถานที่ตั้งของหน่วยเลือกตั้งซึ่งจะต้องเป็นสถานที่ที่คนพิการสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีการคมนาคมสะดวก มีที่จอดรถและห้องน้ำสำหรับคนพิการ มีทางเดินและทางลาดตลอดจนพื้นที่ซึ่งรถเข็นของคนพิการ หรือสัตว์นำทาง สามารถเข้าถึงได้อย่างคล่องแคล่วและสะดวก ไม่มีสิ่งกีดขวางที่เป็นอุปสรรค และมีแสงสว่างที่เพียงพอ จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ เช่น รถเข็นสำหรับคนพิการ ไม้เท้า รวมทั้งจัดให้มีเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครที่ผ่านการฝึกอบรมและสามารถสื่อสารและให้คำแนะนำแก่คนพิการ ๆ ตามที่คนพิการร้องขอ³⁴ นอกจากนี้อาจกำหนดให้มีการจัดที่ลงคะแนนเสียงพิเศษหรือหน่วยเลือกตั้งพิเศษในสถานสงเคราะห์ที่คนพิการพักอยู่หรือโรงพยาบาลที่คนพิการพักรักษาตัวหรือฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกายอยู่ก็ได้

ในส่วนของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น องค์กรที่มีหน้าที่จัดการเลือกตั้งจะต้องทำให้คนพิการมีความมั่นใจว่ามาตรการที่รัฐนำมาใช้ในการจัดการเลือกตั้งให้แก่คนพิการนั้นตั้งอยู่บนหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการเลือกตั้งโดยอิสระ และหลักการเลือกตั้งเป็นการลับ โดยจะต้องเว้นระยะห่างระหว่างคูหา กับผนังหรือฉากกั้นด้านหลังคูหา และระยะห่างระหว่างคูหาเลือกตั้งกับหีบบัตรเลือกตั้งให้รถเข็นสำหรับคนพิการสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก รวมทั้งอาจจัดให้มีโต๊ะสำหรับวางคูหาและหีบบัตรเลือกตั้งที่มีความสูงในระดับที่คนพิการที่ต้องนั่งรถเข็นสำหรับคนพิการสามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเครื่องมือช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Assistive Tools)³⁵ อาทิ คอมพิวเตอร์พกพา แว่นขยาย หรือแผ่นทาบบัตรเลือกตั้งที่ทำด้วยกระดาษแข็งมีตัวอักษรเบรลล์และมีการเจาะรูให้มีขนาดตรงกับช่องที่มีไว้สำหรับกากบาทในบัตรเลือกตั้ง สำหรับคนพิการทางการเห็น เป็นต้น ในกรณีที่คนพิการที่มาใช้สิทธิเลือกตั้งไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยตนเองได้ คนพิการดังกล่าวสามารถ

³³ Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on participation in political and public life by persons with disabilities, para.51; Convention on the Rights of Persons with Disabilities, arts.2, 5 and 9.

³⁴ Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on participation in political and public life by persons with disabilities, para.53.

³⁵ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.29 (a) (1) (2).

แสดงเจตนาarmiในฐานะเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยการอนุญาตให้บุคคลที่คนพิการเลือก เช่น คู่สมรส ญาติ หรือบุคคลที่คนพิการไว้วางใจช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนตนเองได้³⁶ โดยจะต้องมีมาตรการในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่คนพิการด้วยว่าผู้ที่ทำหน้าที่ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนคนพิการนั้นจะไม่ขึ้นนำหรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการครอบงำให้คนพิการตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง หรือพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง อีกทั้งบุคคลดังกล่าวจะปกปิดการลงคะแนนเสียงนั้นให้เป็นความลับ และให้ถือว่าการลงคะแนนเสียงดังกล่าว นั้นคนพิการเป็นผู้ลงคะแนนเสียงด้วยตนเองและเป็นการลงคะแนนเสียงโดยเป็นการลับ อย่างไรก็ตาม ภายใต้อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันจึงได้มีความพยายามในการคิดค้นการจัดการเลือกตั้งในลักษณะแบบทางเลือกขึ้น ซึ่งการเลือกตั้งแบบทางเลือกนี้จะต้องสงวนไว้เป็นกรณีพิเศษ เฉพาะสำหรับคนพิการ³⁷ หรือบุคคลอื่นที่ไม่สามารถใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ หน่วยเลือกตั้งที่ตนเองมีสิทธิ เนื่องจากมีความจำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น ตัวอย่างการเลือกตั้งแบบทางเลือกที่น่าสนใจและเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน เช่น การเลือกตั้งทางไปรษณีย์ (Voting by mail – VBM) การลงคะแนนแบบอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic voting) การลงคะแนนทางอินเทอร์เน็ต (Internet voting) เป็นต้น

2.2.2.3 ช่วงเวลาหลังการเลือกตั้ง

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ณ หน่วยเลือกตั้งต่าง ๆ ในวันเลือกตั้ง องค์กรที่ทำหน้าที่ในการดำเนินการจัดการเลือกตั้งจะต้องดำเนินการนับคะแนนและรายงานผลการลงคะแนนเสียงของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง ซึ่งในระหว่างที่มีการนับคะแนนนั้นจะต้องกระทำโดยเปิดเผย อีกทั้งต้องเปิดโอกาสให้มีการร้องเรียนและคัดค้านผลการเลือกตั้งที่อาจเป็นการเลือกตั้งไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ทั้งนี้จะต้องมีมาตรการเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป รวมทั้งจะต้องมีการรวบรวมสถิติข้อมูลของคนพิการที่มาใช้สิทธิเลือกตั้งในแต่ละครั้ง³⁸ โดยนำเอาข้อมูลสถิติดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ในการนำไปพัฒนานโยบายและกฎหมาย เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งรวมถึงสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอื่น ๆ ต่อไป

³⁶ Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on participation in political and public life by persons with disabilities, para.56; Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.29 (a) (2) (3).

³⁷ Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on participation in political and public life by persons with disabilities, paras.57, 58 and 74.

³⁸ Convention on the Rights of Persons with Disabilities, art.31.

3. มาตรการทางกฎหมายในการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งในต่างประเทศ

ปัจจุบันประเทศที่ปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตยหลาย ๆ ประเทศ ได้ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการมากขึ้น โดยบทความวิจัยฉบับนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาถึงกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนพิการของประเทศต้นแบบ โดยศึกษาเปรียบเทียบถึงกฎหมายของประเทศที่มีได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการแต่ให้ความสำคัญกับสิทธิของคนพิการเป็นอย่างมากซึ่งได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา กับประเทศที่เป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเลือกตั้งของคนพิการซึ่งได้แก่ ประเทศแคนาดา ดังนี้

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศหนึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิคนพิการมาอย่างยาวนาน ซึ่งแม้ประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการก็ตาม แต่ก็ยังเป็นประเทศหนึ่งที่ได้มีการตรากฎหมายหลายฉบับเพื่อทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป ได้แก่ รับบัญญัติว่าด้วยคนพิการชาวอเมริกัน (The Americans with Disabilities Act 1990, ADA) ซึ่งเป็นกฎหมายสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่กำหนดแนวทางในการคุ้มครองสิทธิคนพิการ, รับบัญญัติว่าด้วยสิทธิในการเลือกตั้ง (Vote Rights Act of 1965, VRA) ซึ่งเป็นกฎหมายกลางที่ให้การรับรองสิทธิในการเลือกตั้งให้แก่ชาวอเมริกันอย่างเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ, รับบัญญัติการเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งสำหรับคนชราและคนพิการ (The Voting Accessibility for Elderly and Handicapped Act of 1984, VAEHA) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีสถานที่เลือกตั้งที่ทำให้คนพิการและผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้, รับบัญญัติการลงทะเบียนเลือกตั้งแห่งชาติ (The National Voter Registration Act 1993, NVR) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ส่งเสริมให้ชาวอเมริกันสามารถลงทะเบียนการใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างหลากหลาย และรับบัญญัติว่าด้วยการช่วยเหลือในการเลือกตั้ง (The Help American Vote Act 2002, HAVA) ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับกองทุนในการให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการจัดการเลือกตั้ง จะเห็นได้ว่ากฎหมายเหล่านี้เป็นกฎหมายที่ทำให้การเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของชาวอเมริกันที่เป็นคนพิการมีความครอบคลุมตั้งแต่ช่วงระยะเวลาก่อนมีการเลือกตั้งจนกระทั่งมีการรับรองผลการเลือกตั้ง

ในการอำนวยความสะดวกเพื่อให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งในช่วงเวลาก่อนการเลือกตั้งนั้น รับบัญญัติการลงทะเบียนเลือกตั้งแห่งชาติ ค.ศ. 1993 กำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดให้มีบริการให้ความช่วยเหลือหรือเงินทุนของรัฐสำหรับบริการคนพิการเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการลงทะเบียนเลือกตั้งที่บ้านของตนเองได้อย่างสะดวกและมีความหลากหลาย³⁹ เช่น การลงทะเบียนทางไปรษณีย์ การลงทะเบียนผ่านทางระบบออนไลน์ เป็นต้น และจะต้องจัดทำเว็บไซต์ที่ทำให้

³⁹ The National Voter Registration Act 1993, sec.7.

คนพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายตามมาตรฐานของ WCAG⁴⁰ นอกจากนี้ยังกำหนดให้แต่ละมลรัฐต้องจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งเพื่อให้สามารถสื่อสารกับบุคคลที่มีความพิการได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการจัดทำคู่มือการจัดการเลือกตั้งสำหรับคนพิการ โดยที่ผู้รับการฝึกอบรมจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือที่ถูกต้องและให้บริการคนพิการอย่างเต็มใจ⁴¹

ในส่วนของวันออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งนั้น รัฐบัญญัติว่าด้วยคนพิการชาวอเมริกัน ค.ศ. 1990 กำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดให้มีหน่วยเลือกตั้งที่ทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในหน่วยเลือกตั้งได้ ทั้งนี้รัฐอาจกำหนดมาตรการชั่วคราวเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการก็ได้ เช่น ในกรณีที่หน่วยเลือกตั้งใดไม่มีที่จอดรถสำหรับคนพิการ หรือมีแต่ไม่เพียงพอ ผู้อำนวยการเลือกตั้งสามารถที่จะสร้างที่จอดรถชั่วคราวได้ นอกจากนี้จะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการไว้แต่ละประเภทไว้เป็นการเฉพาะ เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยใช้เครื่องลงคะแนนเสียงแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีฟังก์ชันอธิบายการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสำหรับคนพิการทางการเห็นได้, คู่มือลงคะแนนที่มีการปรับความสูงของโต๊ะให้มีความเหมาะสม สำหรับคนพิการที่ต้องนั่งรถเข็น, แวนขยาย สำหรับคนพิการทางการเห็นที่มีสายตาเลือนราง⁴² เป็นต้น ทั้งนี้ รัฐบัญญัติว่าด้วยชาวอเมริกันกับผู้พิการได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งต้องสามารถสื่อสารกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความพิการได้ โดยจะต้องให้ความช่วยเหลือและบริการที่เหมาะสมตามที่คนพิการเรียกร้องเป็นหลัก เช่น คนพิการทางการเห็นอาจร้องขอให้เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งช่วยอ่านข้อมูลที่ต้องการทราบให้ฟัง หรือขออนุญาตให้นำส้วมเข้าไปในคูหาเลือกตั้ง หรืออาจร้องขอให้มีการจัดทำเอกสารที่มีตัวอักษรขนาดใหญ่หรือจัดพิมพ์โดยอักษรเบรลล์⁴³ คนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย อาจร้องขอให้มีล่ามภาษามือบริเวณหน่วยเลือกตั้ง หรือล่ามภาษามือผ่านบริการเครือข่ายออนไลน์ (Video Conference) ปากกาและกระดาษเปล่าที่พร้อมใช้งานเพื่อให้คนพิการทางการได้ยินสื่อสารกับเจ้าหน้าที่โดยผ่านการเขียน เป็นต้น อย่างไรก็ตามในกรณีที่หน่วยเลือกตั้งใดมีข้อจำกัดที่อาจทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงคูหาเลือกตั้งได้ รัฐอาจจัดให้มีการเลือกตั้งบริเวณริมถนนโดยใช้ทางเท้าเป็นหน่วยเลือกตั้งพิเศษ (Curbside Voting) หรือให้คนพิการ

⁴⁰ Accessibility Services for Voters with Disabilities,” Los Angeles County Registrar-Recorder/ County Clerk, (2017) accessed 9 May 2019, from <https://www.lavote.net/docs/rccc/documents/Accessibility-Services-for-Voters-with-Disabilities.pdf>, p.12.

⁴¹ “Accessibility Services for Voters with Disabilities,” Los Angeles County Registrar-Recorder/County Clerk, (2017) accessed 9 May 2019, from <https://www.lavote.net/docs/rccc/documents/Accessibility-Services-for-Voters-with-Disabilities.pdf>, p.16.

⁴² Accessibility Services for Voters with Disabilities,” Los Angeles County Registrar-Recorder/ County Clerk, (2017) accessed 9 May 2019, from <https://www.lavote.net/docs/rccc/documents/Accessibility-Services-for-Voters-with-Disabilities.pdf>, pp.6-9.

⁴³ “The American with Disabilities Act and Other Federal Laws Protecting the Rights of Voters with Disabilities,” U.S. Department of Justice, accessed 12 May 2019, from <https://www.justice.gov/file/69411/download>, p.5

กาบัตรเลือกตั้งในรถยนต์ส่วนตัวโดยจะต้องอยู่ใกล้กับบริเวณหน่วยเลือกตั้ง ทั้งนี้ต้องมีป้ายแสดงให้เห็นชัดเจน⁴⁴

ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคณพิการนั้น คณพิการสามารถกาบัตรเลือกตั้งโดยทำสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในช่องลงคะแนนโดยไม่ถือว่าเป็นบัตรเสีย หรืออนุญาตให้คณพิการที่มีข้อจำกัดทางด้านร่างกายจนไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยตนเองได้สามารถร้องขอให้มีบุคคลที่คณพิการไว้วางใจเป็นคนเข้าไปในคูหาเลือกตั้งพร้อมกับคณพิการเพื่อลงคะแนนเสียงแทนคณพิการได้ โดยให้ถือว่าการเลือกตั้งดังกล่าวเป็นการเลือกตั้งโดยตรงและเป็นการลับ⁴⁵ นอกจากนี้ยังได้จัดให้มีการลงคะแนนเสียงเลือกแบบทางเลือกโดยการเลือกตั้งตั้งผ่านทางไปรษณีย์ (Voting by mail) ได้อีกด้วย⁴⁶

3.2 ประเทศแคนาดา

พระราชบัญญัติการเลือกตั้งแคนาดา (Canada Elections Act 2000) ได้มีการวางหลักการที่สำคัญเพื่อลดอุปสรรคและส่งเสริมการอำนวยความสะดวกให้แก่คณพิการ เพื่อให้คณพิการสามารถเข้าถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยกำหนดให้ประธานการเลือกตั้งมีหน้าที่ต้องเผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งซึ่งจะต้องครอบคลุมถึงมาตรการในการให้ความช่วยเหลือคณพิการในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วย⁴⁷ ซึ่งประธานการเลือกตั้งได้ดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลในเว็บไซต์ของสำนักงานการเลือกตั้งแคนาดาและได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งแคนาดาที่กำหนดนโยบายสำหรับการเข้าถึงและการให้บริการแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นผู้พิการ (Accessibilities Policy and Service Offering for People with Disabilities)⁴⁸ ไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ในเว็บไซต์ดังกล่าวยังได้มีการจัดทำคลิปวิดีโอเพื่อให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งของคณพิการแต่ละประเภทที่สามารถเข้าใจได้ง่าย⁴⁹ และมีช่องทางในการลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้งผ่านทางระบบออนไลน์⁵⁰

⁴⁴ "The American with Disabilities Act and Other Federal Laws Protecting the Rights of Voters with Disabilities," U.S. Department of Justice, accessed 12 May 2019, from <https://www.justice.gov/file/69411/download>, p.3.

⁴⁵ Accessibility Services for Voters with Disabilities," Los Angeles County Registrar-Recorder/ County Clerk, (2017) accessed 9 May 2019, from <https://www.lavote.net/docs/rcc/documents/Accessibility-Services-for-Voters-with-Disabilities.pdf>, p.7.

⁴⁶ วุฒิสาร ตันไชย, สติธร ธนานิธิโชติ และเอกวิร์ มีสุข, รูปแบบการลงคะแนนเสียงที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง Citizen-Centric Voting (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2559), น.116-117.

⁴⁷ Canada Election Act 2000, sec.18 (1) (e).

⁴⁸ "Accessibility Policy and Service Offering, section 1," Elections Canada, accessed 10 May 2019, from <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=spe/policy&document=inde x&lang=e>.

⁴⁹ "Accessible Voting Video," Elections Canada, accessed 10 May 2019, from <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=fir/gui/video5&document=index&lang=e>.

⁵⁰ "Voter Registration," Elections Canada, accessed 10 May 2019, from <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=reg&document=index&lang=e>.

รวมทั้งสามารถลงทะเบียนร้องขอให้มีการช่วยเหลือเป็นพิเศษในวันเลือกตั้ง เช่น ล่ามภาษามือ หรือ หน่วยเลือกตั้งพิเศษได้อีกด้วย⁵¹

ในส่วนของการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่นั้น สำนักงานการเลือกตั้งของแคนาดาได้มีการกำหนดนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้ง และเปิดโอกาสให้คนพิการเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งได้ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งจะต้องสามารถสื่อสารเบื้องต้นทั้งในเรื่องของการพูดและการฟัง รวมถึงวิธีการในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนพิการ และตอบสนองความต้องการให้แก่คนพิการตามความต้องการที่ร้องขอได้ และจะต้องให้ความสำคัญกับการบริการเพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันของความต้องการของแต่ละบุคคล โดยในการฝึกอบรมนั้นสำนักงานการเลือกตั้งได้จัดทำสื่อในการฝึกอบรม ประกอบด้วย คลิปวิดีโอ การลงมือฝึกปฏิบัติ และคู่มือที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนพิการ⁵²

สำหรับการลงคะแนนเสียงในวันเลือกตั้งนั้น พระราชบัญญัติการเลือกตั้งแคนาดาได้กำหนดให้สำนักงานการเลือกตั้งจะต้องจัดให้มีมาตรการในการทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งได้อย่างสะดวก⁵³ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทั่วไปหรือการเลือกตั้งล่วงหน้า⁵⁴ โดยกำหนดให้ทุกหน่วยเลือกตั้งจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกตามมาตรฐานอย่างน้อย 15 รายการจากมาตรฐานทั้งหมด 37 รายการ เช่น ต้องอยู่ในที่ที่การขนส่งมวลชนสาธารณะเข้าถึง มีที่จอดรถสำหรับคนพิการ มีการจัดทางเดินจากที่จอดรถไปยังที่เลือกตั้งซึ่งทางเดินดังกล่าวจะต้องมีความกว้างที่เหมาะสม ทางลาดในอาคารจะต้องมีราวจับ มีป้ายหรือสัญลักษณ์บอกทางเข้าออกที่ชัดเจน เป็นต้น⁵⁵ นอกจากนี้ภายในหน่วยเลือกตั้งทุกแห่งจะต้องมีเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกและให้บริการแก่คนพิการที่มีความหลากหลายตามความต้องการและความจำเป็นพิเศษของแต่ละประเภทของความพิการ⁵⁶ กล่าวคือ สำหรับคนพิการทางการเห็นนั้น จะต้องจัดให้มีแว่นขยายพร้อมไฟ (4X) บัตรทาบอักษรเบรลล์สำหรับทาบบนบัตรเลือกตั้ง⁵⁷ รายชื่อผู้สมัครที่มีการขยายให้มีขนาดใหญ่ขึ้น รายชื่อผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งซึ่งเป็นอักษรเบรลล์ หรือขออนุญาตนำสัตว์นำทางเข้าไปในหน่วยเลือกตั้งในวันที่มีการเลือกตั้งได้⁵⁸ ส่วนคนพิการทางการได้ยิน อาจร้องขอให้มีการจัดให้มีล่ามภาษามือประจำหน่วยเลือกตั้งเพื่อช่วยในการสื่อสารกับ

⁵¹ Canada Election Act 2000, sec 95 (3).

⁵² Accessibility Policy and Service Offering, section 2,” Elections Canada, accessed 10 May 2019, from <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=spe/policy&document=index&lang=e#sec2>.

⁵³ Canada Election Act 2000, sec.121 (1).

⁵⁴ Canada Election Act 2000, sec.168 (6).

⁵⁵ “Polling Place Suitability Checklist,” Elections Canada, accessed 10 May 2019, from <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=spe/checklist&document=index&lang=e>.

⁵⁶ “Accessibility Policy and Service Offering, section 4,” Elections Canada, accessed 10 May 2019, from <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=spe/policy&document=index&lang=e#sec4>.

⁵⁷ Canada Election Act 2000, sec.154 (2).

⁵⁸ “Accessibility Policy and Service Offering, section 4,” Elections Canada, accessed 10 May 2019, from <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=spe/policy&document=index&lang=e#sec4>.

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนพิการได้⁵⁹ และหากปรากฏว่าคนพิการมีข้อจำกัดทางด้านร่างกายส่งผลให้ไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยตนเองได้ พระราชบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งแคนาดาได้มีการกำหนดให้มีการลงคะแนนเสียงไว้แบบพิเศษ (Special Voting Procedure) โดยบุคคลดังกล่าวสามารถร้องขอให้เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งอนุญาตให้บุคคลอื่นเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนตนได้⁶⁰ สำหรับการลงคะแนนเสียงแทนในบัตรเลือกตั้งนั้นกฎหมายได้ให้สิทธิแก่คนพิการในการที่จะขอให้เพื่อน คู่สมรส ญาติ ผู้ที่อยู่กินกันฉันสามีภริยา เครือญาติของคู่สมรสหรือผู้ที่อยู่กินกันฉันสามีภริยา หรือเครือญาติของผู้พิการให้ความช่วยเหลือในการลงคะแนนเสียงในบัตรเลือกตั้งได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือดังกล่าวจะมีได้เพียงคนเดียวเท่านั้น ทั้งนี้จะต้องมีการสาบานตนตามที่กฎหมายกำหนดด้วย⁶¹ หรือในกรณีที่คนพิการมีอุปสรรคในการเดินทางไปยังหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีรายชื่อเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง บุคคลดังกล่าวสามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ณ หน่วยเลือกตั้งอื่นที่ตนสามารถเดินทางได้โดยสะดวกโดยที่หน่วยเลือกตั้งดังกล่าวจะต้องตั้งอยู่ในเขตเลือกตั้งเดียวกับหน่วยเลือกตั้งที่คนพิการมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง⁶² นอกจากนี้ประเทศแคนาดายังได้มีการเปิดโอกาสให้คนพิการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนอกคุหาเลือกตั้งได้ โดยอาจเป็นการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผ่านทางไปรษณีย์⁶³ การเลือกตั้งที่โรงพยาบาล บ้านพักผู้สูงอายุ และสถานสงเคราะห์⁶⁴ และการร้องขอให้มีการออกเสียงลงคะแนนที่บ้านของคนพิการ⁶⁵ ทั้งนี้การจัดการเลือกตั้งดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงหลักการเลือกตั้งโดยอิสระและหลักการเลือกตั้งโดยการลงคะแนนลับด้วย

4. มาตรการทางกฎหมายในการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของประเทศไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 95 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 31 ได้บัญญัติให้บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทย แต่บุคคลที่มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีในวันเลือกตั้ง และมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามหากผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง บุคคลดังกล่าวจะเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง ได้แก่ เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช, อยู่ใน

⁵⁹ Canada Election Act 2000, sec.156.

⁶⁰ Canada Election Act 2000, sec.154 (1).

⁶¹ Canada Election Act 2000, sec.155 (1) and (3).

⁶² Canada Election Act 2000, sec.159.

⁶³ "Accessibility Policy and Service Offering, section 3," Elections Canada, accessed 10 May 2019, from <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=spe/policy&document=index&lang=e#sec3>.

⁶⁴ Canada Election Act 2000, sec.217.

⁶⁵ "Accessibility Policy and Service Offering, section 3," Elections Canada, accessed 10 May 2019, from <https://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=spe/policy&document=index&lang=e#sec3>.

ระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไม่ว่าคดีนั้นจะถึงที่สุดแล้วหรือไม่, ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย หรือวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

ปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่รับรองและคุ้มครองสิทธิเลือกตั้งของคนพิการจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งถือเป็นกฎหมายทั่วไปที่บัญญัติถึงหลักการสำคัญในการทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ตามที่ได้รับการรับรองไว้ ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ ภายใต้แนวคิดที่ว่าหากมีการจัดอุปสรรคบางประการในสังคมที่ทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิได้ คนพิการก็จะสามารถเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับคนทั่วไป โดยการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิดังกล่าวได้นั้นจะต้องอยู่ภายใต้หลักการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการไม่ว่าจะเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมโดยตรงหรือโดยอ้อม⁶⁶ นอกจากนี้กฎหมายฉบับนี้ยังได้ให้การรับรองให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิและใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ โดยรัฐจะต้องยอมรับและเปิดโอกาสให้คนพิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ตลอดจนได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ⁶⁷ ซึ่งตามนัยนี้ย่อมหมายถึงสิทธิเลือกตั้งตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย ส่วนกฎหมายอีกหนึ่งฉบับที่บัญญัติรับรองสิทธิเลือกตั้งของคนพิการไว้เป็นการเฉพาะ ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม โดยกฎหมายได้กำหนดให้มีการกำหนดมาตรการที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนพิการไว้ ดังนี้

4.1 การลงทะเบียนใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้า

การออกเสียงลงคะแนนก่อนวันเลือกตั้งหรือการใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้า นั้น เป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่สามารถออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งในวันเลือกตั้งทั่วไปได้เนื่องจากมีเหตุจำเป็นบางประการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 และระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ได้กำหนดให้ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ประสงค์จะขอลงคะแนนเสียงเลือกตั้งล่วงหน้านอกเขตเลือกตั้ง สามารถยื่นคำขอลงทะเบียนได้ 3 ช่องทาง ได้แก่ การยื่นคำขอด้วยตนเองหรือมอบหมายผู้อื่นยื่นแทน ยื่นทางไปรษณีย์ และยื่นทางอินเทอร์เน็ต ในส่วนของการขอใช้สิทธิลงคะแนนก่อนวันเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถยื่นคำขอได้ 2 ช่องทาง ได้แก่ ยื่นคำขอด้วยตนเองหรือมอบหมายผู้อื่นยื่นแทน และยื่นทางไปรษณีย์⁶⁸ จะเห็นได้ว่า

⁶⁶ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550, มาตรา 15.

⁶⁷ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550, มาตรา 20 (4).

⁶⁸ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561, ข้อ 172, 173, 174 และ 175.

ในการออกเสียงลงคะแนนก่อนวันเลือกตั้งล่วงหน้านั้นกฎหมายมิได้จำกัดสิทธิคนพิการในการขอใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าแต่อย่างใด ซึ่งการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งได้กำหนดให้มีการยื่นคำร้องขอใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าผ่านทางอินเทอร์เน็ตนั้น สามารถช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรวมถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคนพิการที่มีความประสงค์จะลงทะเบียนเพื่อใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าทั้งในเขตเลือกตั้งและนอกเขตเลือกตั้งได้เป็นอย่างดีเนื่องจากไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปยื่นคำร้อง ณ สถานที่ที่กำหนดไว้ อีกทั้งยังสามารถยื่นคำร้องได้ตลอด 24 ชั่วโมง อย่างไรก็ตามการยื่นคำขอทางอินเทอร์เน็ตนั้นจะต้องดำเนินการลงทะเบียนภายในระยะเวลาที่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้กำหนดไว้ ซึ่งหากไม่ดำเนินการภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าวผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็จะต้องไปยื่นคำขอด้วยตนเอง ณ สถานที่ที่กำหนดไว้เช่นเดิม

4.2 การอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง

ในการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งและคณะกรรมการประจำที่เลือกตั้งกลางเป็นไปตามกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้จัดให้มีการอบรมหรือประชุมชี้แจงการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อำนวยความสะดวกการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งและคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งก่อนการปฏิบัติหน้าที่ และหลังจากนั้นก่อนวันเลือกตั้งผู้อำนวยความสะดวกการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งและคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งหรือผู้ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งมอบหมายจะต้องจัดให้มีการอบรมคณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งหรือคณะกรรมการประจำที่เลือกตั้งกลาง โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้จัดวิทยากรในการอบรมและปฏิบัติตามแนวทางที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด⁶⁹ แต่อย่างไรก็ดีผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าการอบรมดังกล่าวนี้เป็นการฝึกอบรมที่เกี่ยวกับการจัดการเลือกตั้งในชั้นเบื้องต้นเท่านั้น กฎหมายมิได้มีการบัญญัติให้มีการฝึกอบรมถึงวิธีการที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการที่มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นการเฉพาะแต่อย่างใด

4.3 การจัดให้มีที่เลือกตั้งกลางสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 92 วรรคสองประกอบวรรคสาม ได้บัญญัติให้คณะกรรมการเลือกตั้งสามารถจัดให้มีที่เลือกตั้งสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ เป็นกรณีพิเศษได้ โดยจัดให้บุคคลนั้นได้ลงทะเบียนเพื่อขอใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ สถานที่ดังกล่าว และเมื่อได้ลงทะเบียนแล้ว ให้หมดสิทธิเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ซึ่งผู้มีสิทธิยื่นคำขอ ได้แก่ คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ หรือ

⁶⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 19 ประกอบระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ข้อ 37 และ 38.

ผู้แทนขององค์กรหรือสมาคมที่เกี่ยวข้อง โดยให้ยื่นคำขอด้วยตนเองต่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดหรือผู้ที่ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำจังหวัดมอบหมายที่สถานที่เลือกตั้งกลางสำหรับคนพิการ หรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุตั้งอยู่เท่านั้น⁷⁰ ไม่สามารถยื่นคำร้องผ่านทางไปรษณีย์หรือผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้ และอาจส่งผลให้คนพิการไม่สามารถเดินทางไปยื่นคำขอ ณ สถานที่ที่มีการกำหนดไว้ได้

จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปในปี พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมาผู้เขียนพบว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งได้กำหนดให้คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งล่วงหน้าในวันออกเสียงลงคะแนนก่อนวันเลือกตั้ง ณ ที่เลือกตั้งกลางสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ⁷¹ ในวันอาทิตย์ที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2562 ตั้งแต่เวลา 08.00 – 17.00 น.⁷² โดยจัดให้มีสถานที่เลือกตั้งกลางสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุจำนวนรวมกันทั้งประเทศเพียง 10 แห่งเท่านั้น⁷³ แบ่งออกเป็นที่ตั้งของสถานสงเคราะห์ผู้สูงอายุ 7 แห่ง สถานสงเคราะห์คนพิการ 2 แห่ง และโรงพยาบาลอีก 1 แห่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหน่วยเลือกตั้งดังกล่าวนี้เป็นหน่วยเลือกตั้งพิเศษที่มุ่งเน้นอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่บุคคลที่พิการอาศัยอยู่ในสถานที่ดังกล่าวเป็นหลัก ส่งผลให้บุคคลที่พิการอาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์หรือโรงพยาบาลดังกล่าวสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้โดยสะดวกและไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทาง แต่ถ้าเป็นกรณีที่คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุซึ่งไม่ได้พักอยู่ในสถานที่ดังกล่าวนั้นหากต้องการใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ ที่เลือกตั้งสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพหรือผู้สูงอายุตามที่กำหนดไว้แล้ว บุคคลดังกล่าวจะต้องเดินทางมาที่หน่วยเลือกตั้งดังกล่าวด้วยตนเองซึ่งอาจทำให้เกิดอุปสรรคในการเดินทางจากที่พักอาศัยของคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุไปที่เลือกตั้งดังกล่าวทั้งอุปสรรคในด้านระยะทางและอุปสรรคในเรื่องของระบบการคมนาคมขนส่ง ซึ่งสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าวได้เป็นอย่างดีได้แก่ จำนวนผู้ลงทะเบียนขอใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ ที่เลือกตั้งกลางสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ ทั้ง 10 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งมีจำนวนรวมกันเพียง 846 คน เท่านั้น อีกทั้งสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งก็มิได้มีการเผยแพร่ข้อมูลว่ามีคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ณ ที่เลือกตั้งกลางในวันเลือกตั้งล่วงหน้าว่ามีจำนวนกี่คน

⁷⁰ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ข้อ 195.

⁷¹ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ข้อ 55 ประกอบข้อ 194.

⁷² ประกาศคณะกรรมการการเลือกตั้ง เรื่อง กำหนดวันและเวลาออกเสียงลงคะแนนก่อนวันเลือกตั้ง ณ ที่เลือกตั้งกลาง.

⁷³ ประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค เขตภาษีเจริญ, บ้านผู้สูงอายุบางแค 2 เขตบางแค, โรงพยาบาลทหารผ่านศึก เขตพญาไท, ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุวาสนะเวศม์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา, สถานสงเคราะห์คนชราวัยทองนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่, ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม, ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางละมุง จังหวัดชลบุรี และมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี และสถานคุ้มครองและพัฒนาคนพิการพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.

4.4 การจัดสภาพแวดล้อมของหน่วยเลือกตั้งหรือที่เลือกตั้ง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 30 (3) ประกอบระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ข้อ 49 (3) กำหนดให้ที่เลือกตั้งต้องเป็นสถานที่ที่มีสิทธิเลือกตั้งเข้าออกได้สะดวก เพื่อการออกเสียงลงคะแนนมีความเหมาะสม มีขนาดพอสมควร และควรตั้งอยู่ในย่านกลางของหน่วยเลือกตั้ง พร้อมทั้งให้มีป้ายหรือเครื่องหมายอื่นใดเพื่อแสดงขอบเขตบริเวณของที่เลือกตั้งไว้ด้วย ตามลักษณะของท้องที่และภูมิประเทศในการออกเสียงลงคะแนนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในท้องที่ใด ถ้าเห็นว่าจะเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือเพื่อความปลอดภัยของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อาจประกาศกำหนดที่เลือกตั้งนอกเขตของหน่วยเลือกตั้งก็ได้ แต่ต้องอยู่ใกล้เคียงกับหน่วยเลือกตั้งนั้น⁷⁴ ในส่วนของคูหาออกเสียงลงคะแนนสำหรับที่เลือกตั้งนั้น ในที่เลือกตั้งแต่ละแห่งจะต้องมีคูหาอย่างน้อย จำนวน 3 คูหาเป็นอย่างน้อย และให้จัดวางคูหาออกเสียงลงคะแนนในที่เลือกตั้ง โดยให้คำนึงถึงการอำนวยความสะดวกให้กับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุด้วย⁷⁵ ทั้งนี้คูหาด้านออกเสียงลงคะแนนออกเสียงลงคะแนนห่างจากฝาผนังหรือฉากทึบไม่น้อยกว่า 1 เมตรนั้น ทำให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือผู้สูงอายุที่ต้องนั่งรถเข็นสามารถเข้าถึงคูหาเลือกตั้งและออกจากคูหาเลือกตั้งได้ด้วยความสะดวก แต่อย่างไรก็ดีเนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ไม่ได้กำหนดให้หน่วยเลือกตั้งหรือที่เลือกตั้งทุกหน่วยต้องจัดสภาพแวดล้อมบริเวณรอบหน่วยเลือกตั้งหรือที่เลือกตั้งให้เป็นตามหลักการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ กรณีเช่นนี้ย่อมส่งผลให้คนพิการเกิดอุปสรรคในการเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งโดยตรง กล่าวคือ อาจทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าถึงหน่วยเลือกตั้งได้หรือหากเข้าถึงได้ก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก เช่น ไม่มีที่จอดรถสำหรับคนพิการหรือหากมีก็ไม่เพียงพอหรืออยู่ไกลกับคูหาเลือกตั้ง ไม่มีทางลาดสำหรับรถเข็น บริเวณโดยรอบหรือทางเข้าหน่วยเลือกตั้งบางพื้นที่จะต้องเดินผ่านสนามหญ้าหรือทางขรุขระหรือแคบ หรือมีขั้นบันไดหรือเป็นพื้นที่ต่างระดับ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายรวมถึงคนพิการทางการเห็น

4.5 การจัดให้มีอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในการออกเสียงลงคะแนนให้แก่แก่คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ

ตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 92 วรรคแรก ได้กำหนดให้ต้องมีการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ ในการออกเสียงลงคะแนน โดยให้คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้งมอบหมายจัดให้มีการอำนวยความสะดวกสำหรับการออกเสียงลงคะแนนของบุคคล

⁷⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 30 (3) ประกอบระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561, ข้อ 49 (3).

⁷⁵ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561, ข้อ 52.

ดังกล่าวไว้เป็นพิเศษนั้น จากการเลือกตั้งในวันออกเสียงลงคะแนนก่อนวันเลือกตั้งหรือการเลือกตั้งล่วงหน้าเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2562 และวันเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 ที่ผ่านมามีคณะกรรมการการเลือกตั้งได้จัดให้มีอุปกรณ์ในการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการที่หลากหลาย เช่น บัตรหาเสียงเลือกตั้งสำหรับคนพิการทางการเห็น โคมไฟส่องสว่าง แวนชวยาย รถเข็น (Wheel chair) เครื่องช่วยเดิน (ไม้เท้า ไม้ค้ำ วอล์คเกอร์) ตามความจำเป็น สำหรับการจัดทำบัตรหาเสียงเลือกตั้งสำหรับคนพิการทางการเห็นนั้น สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ดำเนินการทำสัญญาจัดจ้างกับศูนย์เทคโนโลยีการศึกษาเพื่อคนตาบอด โดยในบัตรได้มีการพิมพ์ข้อความกำกับอย่างชัดเจนว่า “บัตรหาเสียงเลือกตั้งสำหรับผู้พิการทางสายตา ให้คณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง เจาะช่องทำเครื่องหมายตามจำนวนผู้สมัคร” ทั้งนี้ทางศูนย์เทคโนโลยีการศึกษาเพื่อคนตาบอดได้ดำเนินการบรรจุบัตรหาเสียงลงในซองและส่งมอบให้แก่คณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อนำไปแจกจ่ายไปยังหน่วยเลือกตั้งต่าง ๆ ทั่วประเทศ⁷⁶

อย่างไรก็ดีจากการจัดการเลือกตั้งล่วงหน้าเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2562 และการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 ผู้เขียนพบว่าแม้จะมีการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรืออุปกรณ์ช่วยเหลือในการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งให้แก่คนพิการก็ตาม แต่ก็มีกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งจำนวนหนึ่งที่ไม่ทราบถึงวิธีการใช้อุปกรณ์ดังกล่าว ส่งผลให้คนพิการจำนวนหนึ่งเกิดอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้ง เช่น ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการใช้บัตรหาเสียงเลือกตั้งสำหรับคนพิการทางสายตา ซึ่งในการใช้งานบัตรหาเสียงเลือกตั้งสำหรับคนพิการทางการเห็นที่ถูกต้องนั้นจะต้องมีการเจาะรูของบัตรหาเสียงให้ครบทุกช่องโดยใช้มีดกรีดตามรอยปรุ และใช้คลิปหนีบกระดาษหนีบบัตรหาเสียงที่เจาะเรียบร้อยแล้วหนีบทับลงบนบัตรเลือกตั้งเพื่อให้คนพิการทางการเห็นลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยตนเอง เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปตามหลักการเลือกตั้งโดยอิสระและเป็นการลับ แต่จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นพบว่ามีการกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งไม่ทราบว่าจะต้องมีการเจาะรูบัตรหาเสียงดังกล่าวอย่างไร ดังจะเห็นได้จากการที่กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งสอบถามคนพิการทางการเห็นว่าจะเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งหมายเลขใด และเจาะรูบัตรหาเสียงเลือกตั้งเฉพาะหมายเลขที่คนพิการประสงค์จะเลือกเท่านั้น การกระทำดังกล่าวส่งผลให้การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นมิได้เป็นไปตามหลักการเลือกตั้งโดยอิสระและหลักการเลือกตั้งโดยเป็นการลับ⁷⁷ เป็นต้น นอกจากนี้ระบบเลือกตั้งแบบจัดสรรปันส่วนผสมตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันส่งผลให้แผ่นหาเสียงบัตรดังกล่าวมีเพียงหมายเลขและช่องสำหรับทำเครื่องหมายกากบาทเท่านั้น แต่ไม่มีชื่อพรรคการเมืองอยู่ในแผ่นหาเสียง ทำให้คนพิการทางการเห็นเกิดความสับสนหรือไม่แน่ใจว่าหมายเลขที่ทำเครื่องหมายลงไปในนั้นตรงกับพรรคการเมืองหรือผู้สมัครที่ตนจะเลือกหรือไม่และอาจทำให้การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่เป็นไปตามเจตจำนงของคนพิการ หรือกรณีที่มีคนพิการทางการเคลื่อนไหวอย่างรุนแรง ได้ให้สัมภาษณ์กับสำนักข่าวบีบีซีไทยเกี่ยวกับประเด็นการเข้าถึงสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งว่า กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งให้เขาใช้ปากคาบปากกา

⁷⁶ มูลนิธิอินเทอร์เนชันแนล, เสียงสะท้อนของคนพิการในการเลือกตั้งจากโลกโซเซียล, (เอกสารอัดสำเนา, 2562).

⁷⁷ เพ็ญอ้อ.

เพื่อลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยตนเอง ทำให้บัตรเลือกตั้งของเขาอาจกลายเป็นบัตรเสียเนื่องจากเขาไม่สามารถทำเครื่องหมายกากบาทได้⁷⁸

4.6 การอนุญาตให้บุคคลอื่นหรือกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งสามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนคนพิการได้

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 92 วรรคแรกได้กำหนดให้คนพิการที่มีลักษณะทางกายภาพอันเป็นเหตุให้ไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ด้วยตนเองได้ เช่น คนพิการทางเคลื่อนไหวที่เป็นอัมพาตขั้นรุนแรง คนพิการที่แขนขาทั้ง 2 ข้าง สามารถอนุญาตให้บุคคลอื่นหรือกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งเป็นผู้กระทำการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนตนได้ โดยการลงคะแนนเสียงดังกล่าวจะต้องเป็นไปโดยความยินยอมและเป็นไปตามเจตนาของคนพิการดังกล่าว ทั้งนี้ให้ถือเป็นการออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า มาตรการดังกล่าวนี้เป็นการช่วยให้คนพิการที่มีข้อจำกัดในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้มากขึ้นและสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ อย่างไรก็ตามการให้ความช่วยเหลือในกรณีนี้จะต้องเป็นกรณีที่คนพิการมีข้อจำกัดทางด้านกายภาพจนไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ด้วยตนเองเท่านั้น นอกจากนี้ยังคงมีปัญหาในการตีความคำว่า “บุคคลอื่น” ตามบทบัญญัติมาตรา 92 ว่าหมายถึงบุคคลใดบ้าง ซึ่งในกฎหมายเลือกตั้งของประเทศแคนาดาได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า บุคคลที่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนคนพิการได้นั้นจะต้องเป็นญาติ คู่สมรส หรือบุคคลที่คนพิการไว้วางใจเท่านั้น อีกทั้งยังมีประเด็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาด้วยว่าจะมีมาตรการในทางกฎหมายอย่างไรที่จะทำให้คนพิการที่ร้องขอความช่วยเหลือในลักษณะดังกล่าวมั่นใจได้ว่าการกาบัตรเลือกตั้งเป็นไปตามเจตนาของเขาอย่างแท้จริง อีกทั้งหลักประกันที่สร้างความเชื่อมั่นให้แก่คนพิการว่าผู้ที่ลงคะแนนเสียงแทนคนพิการจะไม่นำเจตนาในการเลือกตั้งของคนพิการไปเปิดเผยให้บุคคลอื่นทราบซึ่งจะทำให้การลงคะแนนเสียงนั้นไม่เป็นการลับ จากการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมามีปัญหาที่เกิดขึ้นจากบทบัญญัติดังกล่าว กล่าวคือ มีกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งบางหน่วยที่ไม่ทราบวิธีการใช้แผ่นทาบบัตรเลือกตั้งสำหรับคนพิการทางการเห็น จึงได้นำเอาบทบัญญัติมาตรานี้มาใช้แก้ปัญหาโดยการให้มีบุคคลอื่นเป็นผู้กระทำการกาบัตรเลือกตั้งแทนคนพิการทางการเห็น⁷⁹ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้เป็นการกระทำที่ขัดกับเจตนารมณ์ของมาตรา 92 วรรคแรก เนื่องจากเป็นการกระทำซึ่งไม่ได้เกิดจากการร้องขอให้มีความช่วยเหลือจากคนพิการ แต่เป็นการบังคับให้คนพิการทางการเห็นยินยอมให้มีบุคคลอื่นกาบัตรเลือกตั้งแทน กรณีเช่นนี้ย่อมส่งผลให้การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งดังกล่าวไม่เป็นการลงคะแนนเสียงโดยตรงและลับ และอาจส่งผลให้การจัดการเลือกตั้งของหน่วยเลือกตั้งหรือที่เลือกตั้งนั้นเป็นการเลือกตั้งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรืออาจเป็นกรณีที่กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งพยายามที่จะปฏิเสธและหลีกเลี่ยงการให้ความช่วยเหลือในลักษณะดังกล่าว

⁷⁸ “เลือกตั้ง 2562 : เจ้าหน้าที่ อูปรณไม่พร้อม สารพันปัญหาการลงคะแนนคนพิการ,” บีบีซีไทย (21 มีนาคม 2562) สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2562, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-47649343>.

⁷⁹ มูลินีธันเฟรล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 76.

เนื่องจากกลัวการถูกร้องเรียนว่าจัดการเลือกตั้งไม่เป็นการลับโดยการเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเป็นผู้ลงคะแนนเสียงแทนคนพิการทั้งที่กฎหมายอนุญาตให้สามารถดำเนินการได้⁸⁰

5. ปัญหาการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561

จากการศึกษาวิจัยอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ พบว่าการที่จะทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้อย่างแท้จริงนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการเข้าถึงสิทธิดังกล่าวตั้งแต่ช่วงระยะเวลาก่อนมีการเลือกตั้ง วันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และหลังการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และเมื่อศึกษากฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งของคนพิการทั้งของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศแคนาดา พบว่าทั้งสองประเทศนี้มีการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งของคนพิการในช่วงระยะเวลาก่อนมีการเลือกตั้ง และในวันเลือกตั้งที่ชัดเจน ส่วนในช่วงระยะเวลากลับเลือกตั้งนั้น ยังไม่ปรากฏว่ามีมาตรการในเรื่องนี้ที่ชัดเจนมากนัก ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรการที่มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ประกอบกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 พบว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้มีมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งของพิการที่ยังไม่ครอบคลุมตามหลักการที่มีกำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบกฎหมายหรือมาตรการในการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไทย

ประเทศ	กฎหมายหรือมาตรการในการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้ง	ความครอบคลุมของระยะเวลา		
		ก่อนวันเลือกตั้ง	ในวันเลือกตั้ง	หลังการเลือกตั้ง
สหรัฐอเมริกา	- รัฐบัญญัติว่าด้วยคนพิการชาวอเมริกัน - รัฐบัญญัติว่าด้วยสิทธิในการเลือกตั้ง - รัฐบัญญัติการเข้าถึงสิทธิในการเลือกตั้งสำหรับคนชราและคนพิการ ค.ศ. 1984 - รัฐบัญญัติการลงทะเบียนเลือกตั้งแห่งชาติ ค.ศ. 1993 - รัฐบัญญัติว่าด้วยการช่วยเหลือในการเลือกตั้ง	มี	มี	ไม่ชัดเจน

⁸⁰ เฟิงอ้าง.

ประเทศ	กฎหมายหรือมาตรการในการทำให้คน พิการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้ง	ความครอบคลุมของระยะเวลา		
		ก่อนวัน เลือกตั้ง	ในวัน เลือกตั้ง	หลังการ เลือกตั้ง
แคนาดา	- พระราชบัญญัติการเลือกตั้งประเทศ แคนาดา (Canada Elections Act) - นโยบายสำหรับการเข้าถึงและการ ให้บริการแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นคน พิการ	มี	มี	ไม่ชัดเจน
ไทย	- พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 - พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร พ.ศ. 2561	ไม่ชัดเจน	มี	ไม่มี

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งในช่วงระยะเวลาก่อนมีการเลือกตั้งที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายเลือกตั้งของประเทศไทยในปัจจุบันนั้นยังคงมีความไม่ชัดเจน กล่าวคือ โดยหลักแล้วคนพิการย่อมมีสิทธิที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง แต่จากการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมาปรากฏว่าแม้จะมีช่องทางในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้แก่คนพิการอยู่บ้าง แต่สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งยังมิได้มีการกำหนดมาตรการที่ชัดเจนที่จะทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิดังกล่าวได้อย่างครอบคลุม เช่น เว็บไซต์ที่ไม่ได้มาตรฐาน WCAG สำหรับคนพิการทางการเห็น คลิปวิดีโอสื่อประชาสัมพันธ์บางคลิปที่ไม่มีล่ามภาษามือหรือคำบรรยายแทนเสียงสำหรับคนพิการทางการได้ยิน เป็นต้น และในส่วนของกรณีกอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเลือกตั้งนั้น พบว่าไม่มีหลักสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้บริการหรือการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการ เป็นการเฉพาะส่งผลให้เจ้าหน้าที่ดังกล่าวไม่สามารถให้บริการหรืออำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการตามที่คนพิการร้องขอได้

สำหรับมาตรการในวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้มีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อจัดอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งสำหรับคนพิการหลายประการ เช่น การกำหนดให้มีที่เลือกตั้งกลางสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามก็พบว่า จำนวนของที่เลือกตั้งกลางดังกล่าวมีเพียง 10 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับสัดส่วนคนพิการที่มีอยู่ทั่วประเทศ และยังมีอุปสรรคในการยื่นคำร้องเพื่อใช้สิทธิดังกล่าวเนื่องจากมีช่องทางในการยื่นคำขอเพียงช่องทางเดียวซึ่งต้องไปยื่น ณ ที่ทำการที่มีการกำหนดไว้

ในส่วนของ การจัดให้มีการอำนวยความสะดวกหรือจัดให้มีการช่วยเหลือในการออกเสียงลงคะแนนสำหรับคนพิการนั้น ได้มีการกำหนดให้มีการจัดคูหาเลือกตั้งซึ่งจะต้องมีระยะห่างกันอย่างน้อย 1 เมตร เพื่อให้คนพิการที่ต้องใช้รถเข็นสามารถเข้าถึงคูหาเลือกตั้งได้ นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้มีการจัดให้มีอุปกรณ์สำหรับอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการประเภทต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

อย่างไรก็ดีผู้เขียนพบว่ายังมีกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งบางส่วนที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ดังกล่าวส่งผลให้การใช้สิทธิเลือกตั้งของคนพิการไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังพบปัญหาการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณหน่วยเลือกตั้งหรือที่เลือกตั้งที่ไม่เหมาะสมและเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงคูหาเลือกตั้งของคนพิการ เช่น ไม่มีที่จอดรถสำหรับคนพิการ คูหาตั้งอยู่ในบริเวณที่มีขั้นบันไดหรือทางเข้าคับแคบ เป็นต้น

สำหรับกรณีที่ถูกกฎหมายได้มีการกำหนดมาตรการให้คนพิการที่มีลักษณะทางกายภาพอันเป็นเหตุให้ไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ด้วยตนเองได้สามารถอนุญาตให้บุคคลอื่นหรือกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งเป็นผู้กระทำการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนตนได้นั้น พบว่าจากการเลือกตั้งที่ผ่านมากรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งบางหน่วยพยายามหลีกเลี่ยงการใช้มาตรการนี้เนื่องจากเกรงว่าจะถูกร้องเรียนหรือมีการคัดค้านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในภายหลัง

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนพิการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 เป็นมาตรการที่มุ่งเน้นเฉพาะการอำนวยความสะดวกหรือให้ความช่วยเหลือในการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งสำหรับคนพิการเฉพาะในวันออกเสียงเลือกตั้งเท่านั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอที่จะทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้อย่างแท้จริง เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ผู้เขียนเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 เพื่อให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินมาตรการของคนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งทำหน้าที่ในการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งผ่านทางช่องทางที่มีความหลากหลายโดยคำนึงถึงการเข้าถึงข้อมูลของคนพิการแต่ละประเภท เช่น การจัดทำเอกสารหรือคู่มือที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งในรูปแบบของอักษรเบรลล์ การพัฒนาเว็บไซต์และแอปพลิเคชันให้ได้สอดคล้องกับมาตรฐานของ WCAG สำหรับคนพิการทางการเห็น การจัดทำบริการคำบรรยายแทนเสียงหรือล่ามภาษามือในสื่อประชาสัมพันธ์ทางโทรทัศน์หรือออนไลน์สำหรับคนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อสาร

2. ให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจัดให้มีการฝึกอบรมให้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเลือกตั้งทุกระดับตลอดจนประสานงานกับองค์กรคนพิการและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้คนพิการเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งรวมทั้งจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เพื่อใช้สำหรับการอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่คนพิการ ตลอดจนจัดให้มีการแนะนำ สาธิต และทดลองใช้อุปกรณ์ทุกชนิดที่ใช้ในการอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการแต่ละประเภท ฝึกฝนทักษะในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนพิการให้มีความถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้กรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งสามารถสื่อสารกับคนพิการได้

3. ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งออกระเบียบหรือกำหนดนโยบายในการจัดสภาพแวดล้อมของหน่วยเลือกตั้งหรือที่เลือกตั้งทุกหน่วยให้มีมาตรฐานตามหลักสากล โดยคำนึงถึงหลักการอำนวยความสะดวก การใช้ประโยชน์และการเข้าถึงสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุ เช่น การจัดให้มีที่จอดรถสำหรับคนพิการ ห้องน้ำสำหรับคนพิการ ทางลาดที่มีราวจับ ทางเดินและทางเข้าออกในบริเวณหน่วยเลือกตั้งที่มีพื้นผิวเรียบมีความกว้างเพียงพอให้รถเข็นสำหรับคนพิการสามารถเข้าถึงได้ เป็นต้น

4. กำหนดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่คนพิการแต่ละประเภทตามความเหมาะสมในทุกหน่วยเลือกตั้งทั้งในวันเลือกตั้งล่วงหน้าและในวันเลือกตั้งทั่วไป

5. ในกรณีที่คนพิการไม่สามารถลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยตนเองได้ และคนพิการได้ร้องขอให้ญาติ คู่สมรส บุคคลที่คนพิการไว้วางใจ หรือกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนคนพิการ ให้อนุญาตให้บุคคลดังกล่าวลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแทนคนพิการได้ ทั้งนี้บุคคลดังกล่าวจะต้องมีการปฏิญาณตนหรือสาบานตนตามหลักความเชื่อทางศาสนา ก่อนทำหน้าที่ออกเสียงลงคะแนนแทน

6. จัดให้มีที่เลือกตั้งกลางสำหรับคนพิการ หรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุอย่างน้อยเขตเลือกตั้งละ 1 แห่ง เพื่อประเมินประสิทธิภาพในการจัดการเลือกตั้งให้แก่บุคคลกลุ่มดังกล่าว รวมทั้งรวบรวมประเด็นปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำไปสู่การขยายในการจัดให้มีที่เลือกตั้งกลางสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้สูงอายุให้ครบทุกหน่วยเลือกตั้งต่อไปในอนาคต

7. จัดให้มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแบบทางเลือกนอกจากการลงคะแนนเสียงในคูหาเลือกตั้ง เช่น การเลือกตั้งทางไปรษณีย์ หรือการจัดให้มีรถเลือกตั้งเคลื่อนที่สำหรับคนพิการ เป็นต้น